

কি ছুমান গাণিতিক সমস্যা পৃথক পৃথক ধৰণে সমাধান কৰিব পাৰি। গণিতৰ এটা বিশেষ শাখাৰ জৰিয়তে সমাধান হোৱা সমস্যা একোটা আন এক শাখাৰ জৰিয়তে প্ৰমাণ কৰিব পাৰি নেকি, তাৰো প্ৰচেষ্টা গণিতজ্ঞসকলে চলাই থাকে। এনেকুৱা লাঞ্ছনিক উদাহৰণ ওলাব।

ধৰাহওক এজন শিক্ষকে এটা শাখাৰ জৰিয়তে এটা প্ৰশ্নৰ এটা জটিল সমাধান দিছে। একেটা প্ৰশ্নকে কেতিয়াবা আন এজন শিক্ষকে আন এক শাখাৰ জৰিয়তে সহজে প্ৰমাণ কৰাৰ কথা শিকাইছে। তেতিয়া, বহুতো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে প্ৰথম শিক্ষকজন বেয়া, দ্বিতীয়জনহে ভাল – এনেধৰণৰ ধাৰণা লয়। বা সহজ পোৱাটো শিকি লৈ আনখিনি কথা শিকিবলৈ আগ্ৰহ আঁতৰাই দিয়ে। প্ৰকৃততে এইটো তেওঁলোকৰ শুদ্ধ পথ নহয়।

যি কি নহওক, কোৱা হয় যে আটাইতকৈ অধিক ধৰণে প্ৰমাণ হোৱা উপপাদ্যটো *পাইথাগোৰাছৰ উপপাদ্য*।

উপপাদ্যটো হ’ল— সমকোণী ত্ৰিভুজৰ অতিভুজৰ বৰ্গ বাকী দুটা বাহুৰ বৰ্গৰ যোগফলৰ সমান। অৰ্থাৎ, এটা সমকোণী ত্ৰিভুজৰ অতিভুজৰ দৈৰ্ঘ্য c , আৰু বাকী দুটা বাহুৰ দৈৰ্ঘ্য a আৰু b হ’লে $a^2 + b^2 = c^2$ হ’ব। পাইথাগোৰাছৰ (আনুমানিক খ্ৰীঃপূঃ ৫৭০ – খ্ৰীঃপূঃ ৪৯৫) পূৰ্বেও ইয়াক মানুহে জানিছিল বুলি সন্দেহ কৰা হয়। কিন্তু প্ৰথমটো সঠিক প্ৰমাণ পাইথাগোৰাছে আগবঢ়াইছিল বুলি তথ্য পোৱা যায়। তেতিয়াৰ পৰা আজি পৰ্যন্ত ইয়াৰ নতুন প্ৰমাণ উলিওৱাৰ চেষ্টা চলি আছে। এই উপপাদ্যটো এহেজাৰতকৈয়ো অধিক ধৰণে প্ৰমাণ কৰা হৈছে। যোৱা চেপ্টেম্বৰ মাহতো ইয়াৰ এটা নতুন প্ৰমাণ ওলাইছে। সেইটো আগবঢ়াইছে ইটালীৰ কম্পিউটাৰ-বিজ্ঞানৰ অধ্যাপক এজনে। যিটো প্ৰমাণ পাইথাগোৰাছৰ ধৰণৰ জ্যামিতীয় চিত্ৰৰে প্ৰমাণ, কিন্তু সামান্য জটিল। অৱশ্যে, পাইথাগোৰাছৰ প্ৰমাণটোৰ দৰে এইটো প্ৰমাণো স্কুলীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বুজিব পৰা। নতুন প্ৰমাণটোৰ ঠিকনা: DOI: 10.1080/0025570X.2020.1791531

মাজে মাজে এটি প্ৰশ্ন উত্থাপন হয়। কথাটো আশ্চৰ্যকৰ বাবে কোনো সময়ত প্ৰশ্নটো ধেমেলীয়াও হয়। প্ৰশ্নটো হ’ল— “গণিত-বিজ্ঞানৰ কিবা পঢ়িলেই **অয়লাৰ** য’তে ত’তে ইমানকৈ ওলাই কিয়?”

বেৰী চাইমন নামৰ গণিতজ্ঞ আৰু পদাৰ্থ-বিজ্ঞানীজনৰ এটি বিখ্যাত বক্তৃতাৰ কেইটিমান বাক্যত ইয়াৰ এটা ধুনীয়া উত্তৰ প্ৰকাশ হৈ আছে। চাইমানে কৈছিল—

“**অয়লাৰ**, যি আছিল এজন মহান পদাৰ্থবিদ, তেওঁ আছিল অপৰ্যাপ্ত সৃষ্টি-উৎপাদনশীল (prolific)। ওঠৰ শতিকাতো গণিত আৰু পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ যিমানবোৰ গৱেষণা-পত্ৰ সৃষ্টি হৈছিল তাৰ প্ৰায় এক তৃতীয়াংশ অকল অয়লাৰৰ নিজৰে আছিল বুলি এক আন্দাজ কৰা হৈছে। ১৭৭৫ চনত, ৬৮ বছৰ বয়সত, তেওঁ ৫০ খনতকৈ অধিক গৱেষণা-পত্ৰ লিখিছিল। এই প্ৰসংগত চমকপদ কথাটো হ’ল এই যে ১৭৬৬ চনৰ পৰা তেওঁ সম্পূৰ্ণ অন্ধ হৈ পৰিছিল। তেওঁ লিপিকাৰ আৰু গাণিতিক সহায়কাৰীৰ সহায়ত লিখিব লগা হৈছিল (তাৰ মাজত আছিল তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু নাতি)।”

২০১৫ চনত “*Indian journal of history of science*”ৰ এটি সংখ্যাত প্ৰকাশিত এখন গৱেষণা-পত্ৰৰ মতে, ভাৰতত গণিতৰ ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভ কৰা প্ৰথমজন ব্যক্তি শ্যামাদাস মুখোপাধ্যায় (Syamadas Mukhopadhyay)। তেওঁ ১৯১০ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লৈছিল আৰু বিষয় আছিল “Parametric coefficients in differential geometry of curves”। গণিতৰ দ্বিতীয়জন একেখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰে। তেওঁ আছিল হৰিদাস বাগ্চী (Haridas Bagchi)। তেওঁ লাভ কৰিছিল ১৯১২ চনত আৰু বিষয় আছিল “Curves of the third order, cubics, quartics”।

এওঁলোক দুয়ো হ’ল ভাৰতত ডক্টৰেট লাভ কৰা ক্ৰমে তৃতীয়

আৰু চতুৰ্থজন। প্ৰথমজন আছিল ৰসায়ন বিজ্ঞানৰ আৰু তেওঁ লাভ কৰিছিল ১৯০৪ চনত এলাহাবাদ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা। দ্বিতীয়জন আছিল চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ আৰু তেওঁ লাভ কৰিছিল ১৯০৯ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা।

প্ৰশ্ন হ’ল, গণিতত ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লোৱা প্ৰথমজন ভাৰতীয় কোন? অৰ্থাৎ, এইসকলৰ পূৰ্বে ভাৰতৰ বাহিৰৰ পৰা কোনোবাই ডিগ্ৰী লৈছিল নেকি?

সেইদৰে অসমত গণিতৰ ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লোৱা প্ৰথমজন ব্যক্তি কোন? তেওঁৰ পূৰ্বে অসমৰ বাহিৰত ভাৰতীয় প্ৰতিষ্ঠানত কোনোবাই ডিগ্ৰী লৈছিল নেকি বা ভাৰতৰ বাহিৰত পূৰ্বে কোনোবাই লৈছিল নেকি? কোনো অসমীয়াই লিখা গণিতৰ প্ৰথমখন গৱেষণা-পত্ৰ কোনখন?